

Załącznik do Uchwały 169/21
Sejmiku Województwa Mazowieckiego
z dnia 21 grudnia 2021 r.

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022– 2025

Spis treści

1. WPROWADZENIE	1
1.1. Podstawa prawna przygotowania Programu.....	1
1.2. Spójność z dokumentami strategicznymi.....	2
Spójność z regulacjami międzynarodowymi.....	2
Spójność z dokumentami strategicznymi poziomu krajowego.....	2
Spójność ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku.....	4
1.3. Zadania samorządu województwa wynikające z przepisów prawa.....	4
2. CZĘŚĆ PLANISTYCZNA	7
2.1. Misja opieki nad zabytkami województwa.....	7
2.2. Wizja stanu opieki nad zabytkami 2025.....	7
2.3. Obszary strategiczne programu.....	8
Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy.....	8
Obszar strategiczny B. Optymalizacja systemu dostępu do środków.....	11
Obszar strategiczny C. Skuteczne narzędzia działania.....	12
3. CZĘŚĆ ZARZĄDCZA	16
3.1. Wdrażanie Programu.....	16
Struktura zarządzania Programem.....	16
Procesy zarządcze.....	17
Monitoring realizacji Programu.....	17

---

1. WPROWADZENIE

1.1. Podstawa prawna przygotowania Programu

Bezpośrednią podstawą sporządzenia niniejszego Programu jest art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dalej UOZ lub Ustawa), który brzmi:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
  - 1) (uchylony);
  - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
  - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
  - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.
6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1.2. Spójność z dokumentami strategicznymi

Spójność z regulacjami międzynarodowymi

- II Protokół do Konwencji Haskiej,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987)
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.).
- Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas – przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.
- Nowa Karta Ateńska 2003 – Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

Spójność z dokumentami strategicznymi poziomu krajowego

Program jest kierunkowo zgodny z:

- A. Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (SRKS2030)**, gdzie wskazano Cel szczegółowy 2. *Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich*, a w jego ramach punkt 2.2. *Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury*, gdzie czytamy m.in.: „Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (KPOZOZ)”.

- B. **Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022** (zgodność kierunkowa z całością dokumentu);
- C. **Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**, gdzie:
- a. W ramach kierunku interwencji 1. *Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe* pojawia się projekt *Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej* opisany następująco: „kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i **zabytków**)”.
  - b. W rozdziale VIII. *Obszary wpływające na osiągnięcie celów Strategii* pojawia się Kierunek 4. *Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej*, gdzie w działaniach do 2030 r. uwzględniona jest „Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, **zabytki**, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO);
- D. **Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)**, gdzie w ramach celu 1 *Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym* w punkcie 1.5. *1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów* pojawia się podpunkt 1.5.3. *Infrastruktura społeczna*, w którym czytamy: „Poprawa dostępności obejmuje nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz **zabytki** i miejsca kultury”;
- E. Ponadto zadbano o kierunkową zgodność z **Krajową Polityką Miejską do roku 2023**.

Jeśli chodzi o istotne otoczenie prawne Programu, wśród przepisów krajowych elementami tego otoczenia są w szczególności:

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 710, 954),
2. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020 r. poz. 902, z 2021 r. poz. 1641),
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
4. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 164),
5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 741, 784, 922),

6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, 1378, 1565, 2127, 2338, z 2021 r. poz. 802, 868, 1047, 1162, 1535, 1642, 1648),
7. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (tekst Dz. U. z 2021 r. poz. 485),
8. Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r. w sprawie uznania za pomnik historii (M.P. 1994 nr 50 poz. 418),
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tekst jednolity Dz.U. 2021 poz. 56),
10. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 kwietnia 2012 r. w sprawie sposobu i trybu zaliczania bibliotek do niektórych bibliotek naukowych oraz ustalenia ich wykazu (tekst jednolity Dz.U. 2021 poz. 251),
11. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie narodowego zasobu bibliotecznego (Dz.U. 2021 poz. 1308).

Spójność ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku

Program niniejszy stanowi uszczegółowienie dziedzinowe *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 Innowacyjne Mazowsze*, zapisujące całość polityki opieki nad zabytkami samorządu województwa, jaka będzie realizowana do roku 2030 i dodatkowo wyznacza rezerwę programową zamierzeń co do opieki nad zabytkami przez kolejne dwa lata. W stosunku do ogólnej *Strategii 2030 Innowacyjne Mazowsze* niniejszy dokument jest więc strategicznym programem tematyczno-etapowym: ustanawia politykę publiczną w jednym zakresie tematycznym – opieki nad zabytkami, w horyzoncie 2025 r.

1.3. Zadania samorządu województwa wynikające z przepisów prawa

Samorząd Województwa Mazowieckiego występuje w podwójnej roli: po pierwsze jako właściciel obiektów zabytkowych, a po drugie – w nieporównywalnie większym zakresie – jako jednostka samorządu terytorialnego poziomu regionalnego odpowiedzialna za wykonywanie zadań o charakterze wojewódzkim w zakresie opieki nad zabytkami na poziomie regionu. W tym drugim zakresie zadania samorządu województwa wynikają z art. 11 ust. 2 pkt 7 ustawy o samorządzie województwa, w którym stwierdza się, że (samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa, na która składa się) **wspieranie rozwoju kultury oraz sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystywanie;**

Do zadań samorządu województwa w tym zakresie – na podstawie przepisów innych ustaw – należy w szczególności:

1. z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:
  - a. uwzględnianie zadań ochrony zabytków i opieki nad zabytkami: przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województwa i planu zagospodarowania przestrzennego województwa (art. 18),
  - b. udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w uchwale podjętej przez sejmik województwa (art. 81),
  - c. sporządzanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami (art. 87).
2. z ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym: uwzględnianie w planie zagospodarowania przestrzennego województwa i planie zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego systemu obszarów krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków (art. 39 ust. 3 p. 2).
3. z ustawy „krajobrazowej”¹ (poprzez zmiany wprowadzone w innych ustawach:
  - a. Sporządzanie dla obszaru województwa audytu krajobrazowego (art. 38a ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym).

Ponadto na podstawie odrębnych przepisów samorząd realizując swoje zadania w zakresie opieki nad zabytkami i dbałości o niematerialne dziedzictwo kulturowe może w szczególności:

- popularyzować dobre wzory aktywnej opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym;
- współpracować z jednostkami obu szczebli samorządu lokalnego w zakresie tworzenia prawnych form ochrony zabytków (parki kulturowe, plany miejscowe),
- organizować przedsięwzięcia edukacyjne związane z dziedzictwem kulturowym regionu oraz przedsięwzięcia promocyjne w tym zakresie,
- prowadzić promocję dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu,
- organizować współpracę z uczelniami na rzecz realizacji POnZ,
- obejmować patronatem Marszałka przedsięwzięcia w zakresie ochrony dziedzictwa.
- tworzyć katalogi wzorców budownictwa regionalnego charakterystycznego dla krajobrazów kulturowych poszczególnych części województwa
- wspierać promocyjnie tradycyjne produkty regionalne,
- organizować spotkania i konferencje dotyczących problematyki dziedzictwa,

---

¹ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. 2015 poz. 774)

- wspierać własne instytucje kultury w realizacji projektów i zadań dotyczących dziedzictwa kulturowego regionu.
- przyznawać nagrody i stypendia osobom zajmującym się opieką nad zabytkami.

Ponadto samorząd województwa ma zadania jako właściciel zabytków. Do zadań tych wynikających z zapisów ustawowych należą przede wszystkim sprawowanie opieki nad zabytkami, do których samorząd województwa posiada tytuł prawny (art. 5 i art. 71 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w związku z art. 6 ust 1 p. 2 ustawy o samorządzie województwa).

Jednak należy dodać, że choć nie wynika to wprost z przepisu ustawy (a więc z żadnej normy szczegółowej), to z szerszej zasady prawnej wyrażonej w art. 2 ust 2. ustawy o samorządzie województwa² można wyczytać zadanie tworzenia rozwiązań budujących właściwy klimat wokół ochrony dziedzictwa. W tym sensie można przyjąć pogląd, że opieka nad zabytkami sprawowana przez samorząd województwa jako właściciela mienia będącego zabytkami powinna mieć charakter wzorcowy i inspirujący.

---

² Przepis ten brzmi: „Do zakresu działania samorządu województwa należy wykonywanie zadań publicznych o charakterze wojewódzkim, niezastrzeżonych ustawami na rzecz organów administracji rządowej”.

---

2. CZĘŚĆ PLANISTYCZNA

Przyjmujemy w niniejszym Programie prostą, klasyczną strukturę celów. Generalny cel Programu jest zawarty w deklaracji jego **misji**. Wszystkie dalsze rozstrzygnięcia planistyczne i wykonawcze muszą być bezwzględnie zgodne z misją. Misji towarzyszy **wizja strategiczna** opieki nad zabytkami w regionie, będąca zapisem pożądanego stanu docelowego, jaki powinien być osiągnięty do 2025 r. wskutek pomyślnej realizacji Programu. Z rozwinięcia misji wynikają **trzy obszary strategiczne** – trzy „obszary koncentracji działań” Programu. W każdym z obszarów wyznaczamy z kolei **cele strategiczne**, a cele będą realizowane poprzez **przedsięwzięcia strategiczne**.

2.1. Misja opieki nad zabytkami województwa

Misja to generalna wartość, do której dążenie jest niezmiennym celem samorządu województwa w perspektywie długoletniej. Misja opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim musi stanowić inspirującą odpowiedź na zdefiniowany generalny problem ochrony dziedzictwa w województwie. Przyjęto, że w okresie 2022–2025 będzie kontynuowana misja z lat 2018–2021, która brzmi:

**Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami
i dziedzictwem niematerialnym
w województwie mazowieckim**

2.2. Wizja stanu opieki nad zabytkami 2025

Po okresie funkcjonowania Programu opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022 – 2025 w województwie zauważalnie polepsza się opieka nad zabytkami. Planujemy powstanie forum gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem kulturowym, podnoszące wiedzę i integrujące środowisko w celu wymiany doświadczeń. Coraz lepiej znane i zadbane dziedzictwo regionu jest powodem dumy lokalnych społeczności. Zauważalnie wzrasta świadomość roli i znaczenia tradycji i zabytków kultury materialnej. Dbamy o udokumentowanie mazowieckiego dziedzictwa XX wieku, które w poprzednim okresie nie było wystarczająco znane ani doceniane. Przedstawiciele samorządów i prywatni właściciele zabytków są coraz bardziej świadomi swoich obowiązków związanych z opieką nad nimi. Wzrasta też znajomość narzędzi pomagających zachować ich wzorowy stan. Szczególnie narażone na utratę elementy dziedzictwa niematerialnego coraz częściej znajdują oddanych kontynuatorów.

2.3. Obszary strategiczne programu

Obszary strategiczne to pola wartości, jakie chcemy urzeczywistniać w opiece nad zabytkami w województwie mazowieckim i zarazem – obszary koncentracji działań służących realizacji tych wartości. W wyniku pogłębionej diagnozy sytuacji dziedzictwa kulturowego w województwie mazowieckim oraz ochrony i opieki nad nim, zdefiniowano trzy problemy kluczowe.

W odpowiedzi na zdiagnozowane kluczowe problemy wyznacza się trzy OBSZARY STRATEGICZNE (obszary koncentracji działań), w których będą lokowane propozycje rozwiązań tych problemów, a więc – poszczególne cele strategiczne i przedsięwzięcia służące realizacji tych celów.

Tab. 1. Zidentyfikowane kluczowe problemy oraz wytyczone w odpowiedzi OBSZARY STRATEGICZNE

Kluczowy problem:	OBSZAR STRATEGICZNY
Niewystarczająca świadomość wartości dziedzictwa wśród interesariuszy, niewłaściwe postawy interesariuszy wobec dziedzictwa.	Edukacja kształtująca świadomość i postawy
Potrzeba dalszej optymalizacji dostępu właścicieli zabytków do środków finansowych na opiekę nad zabytkami	Optymalizacja systemu dostępu właścicieli zabytków do środków
Potrzeba dalszego doskonalenia narzędzi działania w zakresie opieki nad zabytkami	Wypracowanie skutecznych narzędzi działania

Opracowanie własne

Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele związane z kształtowaniem wiedzy, świadomości i postaw pożądaných z punktu widzenia opieki nad zabytkami i troski o dziedzictwo. Zidentyfikowano **dwa** takie cele:

- Cel A.1. Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków;
- Cel A.2. Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.

Oto opisy obu celów i proponowanych w ich ramach przedsięwzięć (programów).

Cel strategiczny A.1. Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków

Doświadczenia poprzedniego programu 2018–2021 wykazały dobitnie konieczność stałego podnoszenia wiedzy fachowej gminnych i powiatowych specjalistów zajmujących się na obu poziomach administracji lokalnej opieką nad zabytkami. Dodatkowo jest potrzebne forum wymiany doświadczeń dla tych specjalistów, gdzie mogliby oni dzielić się zarówno przykładami dobrej praktyki w celu upowszechniania realizacji udanych przedsięwzięć, jak i przykładami ostrzegawczymi w celu uniknięcia powielania błędów.

Przedsięwzięcie A.1.1. Mazowieckie Forum Dziedzictwa (MFD)

- **Cel przedsięwzięcia:** Przedsięwzięcie ma na celu stworzenie platformy regularnego doszkalania fachowego gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem, a także stałej wymiany doświadczeń osób zajmujących się opieką nad dziedzictwem w administracji gminnej.
- **Opis przedsięwzięcia:** Założeniem programu jest zorganizowanie i stałe prowadzenie forum, do którego będą zaproszeni przedstawiciele obu szczebli administracji lokalnej z terenu województwa mazowieckiego, zajmujący się w swoich samorządach zagadnieniami opieki nad dziedzictwem. W ramach forum planowane są regularne zdalne spotkania edukacyjne na tematy istotne dla opieki nad dziedzictwem w województwie mazowieckim. Raz do roku jest planowane stacjonarne spotkanie MFD służące edukacji i podsumowaniu rocznych doświadczeń lokalnych specjalistów.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:**
  - Regularne zdalne spotkania o stałej formule:
    - Formy edukacyjnej (wykładu, warsztatu, seminarium) na wybrany temat;
    - Dyskusji służącej wymianie bieżących doświadczeń w zakresie opieki nad dziedzictwem.
  - Doroczne spotkania stacjonarne (jedno w ciągu każdego roku realizacji Programu) służące przede wszystkim podsumowaniu roku współpracy i pogłębieniu integracji środowiska specjalistów.
  - Współpraca z instytucjami administracji publicznej, NGO, umowy z wykonawcami.
- **Źródła finansowania:** Budżet samorządu województwa, budżety samorządów lokalnych, inne źródła.

Przedsięwzięcie A.1.2. Dziedzictwo niematerialne – na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kontynuacja

- **Cel przedsięwzięcia:** Celem programu jest zintensyfikowanie ochrony dziedzictwa niematerialnego województwa.
- **Opis przedsięwzięcia:** Program będzie polegał na, wspólnym z zainteresowanymi podmiotami przygotowywaniu i opracowywaniu wniosków o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W tym celu powstanie program wpisywania na tę listę zwyczajów, przekazów ustnych, wiedzy i umiejętności oraz związanych z nimi przedmiotów i przestrzeni kulturowych.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Program własny samorządu województwa.

- **Źródła finansowania:** Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Przedsięwzięcie A.1.3. Konkurs „Renowacja Roku Zabytków Mazowsza” – kontynuacja

- **Cel przedsięwzięcia:** Celem programu jest promocja opieki nad zabytkami, dobrych praktyk konserwatorskich, renowacyjnych i adaptacyjnych wśród właścicieli zabytków nieruchomości znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego.
- **Opis przedsięwzięcia:** Coroczny konkurs dla najlepszych renowacji zabytków.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Program własny samorządu województwa.
- **Źródła finansowania:** Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Cel strategiczny A.2. Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem

Dokonana analiza problemowa wykazała, że jednym z największych zagrożeń dla dziedzictwa jest niska świadomość jego wartości wśród społeczeństwa. Aby temu zapobiec, konieczne jest promowanie wśród lokalnych społeczności zainteresowania dziedzictwem oraz zaangażowanie osób w różnym wieku w propagowanie wiedzy o dziedzictwie i podtrzymywanie tradycji.

Przedsięwzięcie A.2.1. „Odkrywamy nasze dziedzictwo” – coroczny konkurs fotograficzny – kontynuacja

- **Cel przedsięwzięcia:** Podtrzymanie zainicjowanego wśród mieszkańców w poprzednim Programie 2018-2021 zainteresowania dokumentowaniem fotograficznym istniejących obiektów dziedzictwa, a także gromadzenie dokumentacji wykonanej przez społeczników.
- **Opis przedsięwzięcia:** Konkurs będzie realizowany w formie corocznego wojewódzkiego konkursu fotograficznego, którego każda edycja zostanie poświęcona innej kategorii zabytków i architektury.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
- **Źródła finansowania:** Budżet samorządu województwa.

Przedsięwzięcie A.2.2. Tożsamość lokalna – wartość unikalna – kontynuacja w nowej formie

- **Cel przedsięwzięcia:** Program ma na celu wypełnienie jednego z ważnych deficytów, jakim jest brak dostrzegania i doceniania dziedzictwa lokalnego. Oprócz oczywistego pozytywnego wpływu na stan zabytków przez poszerzanie wiedzy o ich wartości i konieczności ich ochrony, wzmacnianie tożsamości lokalnej ma silny wpływ na powodzenie procesów rewitalizacyjnych, zapobieganie depopulacji i w efekcie przekłada się na potencjał rozwojowy gmin i całego województwa.
- **Opis przedsięwzięcia:** Założeniem programu jest tworzenie i wspieranie powstawania programów edukacyjnych, warsztatów, wydarzeń lub publikacji adresowanych do społeczności

lokalnych, służących pogłębieniu ich wiedzy o dziedzictwie regionu i podniesienia poczucia tożsamości. Programy mogą być adresowane do różnych grup wiekowych.

- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Program własny samorządu województwa, współpraca z NGO i IK, umowy z wykonawcami.
- **Źródła finansowania:** Budżet samorządu województwa, inne źródła.

Obszar strategiczny B. Optymalizacja systemu dostępu właścicieli zabytków do środków

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele związane ze zwiększeniem efektywności finansowania opieki nad zabytkami. Zidentyfikowano **dwa** takie cele:

- Cel B.1. Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich
- Cel B.2. Dbalność o zabytki własne województwa

Oto opisy poszczególnych celów i proponowanych w ich ramach programów.

Cel strategiczny B.1. Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich

Przedsięwzięcie B.1.1. Dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych – kontynuacja

- **Cel przedsięwzięcia:** Wspieranie różnego rodzaju właścicieli obiektów zabytkowych w finansowaniu prac przy zabytkach
- **Opis przedsięwzięcia:** Program polega na organizowaniu corocznego naboru wniosków na dotacje do prac konserwatorskich restauratorskich i robót budowlanych w obiektach zabytkowych.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Program własny samorządu województwa.
- **Źródła finansowania:** Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Cel strategiczny B.2. Dbalność o zabytki własne województwa

Przedsięwzięcie B.2.1. Finansowanie prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego – kontynuacja

- **Cel przedsięwzięcia:** Kontynuowanie udoskonalania metody podziału środków pomiędzy różnego rodzaju wnioskodawców z uwzględnieniem priorytetów Samorządu Województwa.
- **Opis przedsięwzięcia:** Przedsięwzięcie dotyczy finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych (ruchomych i nieruchomości), których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego

lub jego jednostki organizacyjne. W ramach przedsięwzięcia raz w roku będzie organizowany nabór wniosków o dotacje celowe na remont zabytków będących własnością samorządu lub jednostek organizacyjnych. Jednostki organizacyjne Samorządu Województwa mające siedzibę w obiekcie wymagającym najpilniej wsparcia finansowego (np. najgorszy stan techniczny) otrzymałyby dodatkowe środki na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Program własny samorządu województwa.
- **Źródła finansowania:** Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Obszar strategiczny C. Skuteczne narzędzia działania

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele skierowane na wzmocnienie skutecznej ochrony najbardziej wrażliwego dziedzictwa przed zniszczeniem i współpracy międzysektorowej dla ratowania zabytków. Zidentyfikowano **dwa** takie cele:

- Cel C.1. Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa
- Cel C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.

Oto opisy poszczególnych celów i proponowanych w ich ramach programów.

Cel strategiczny C.1. Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa

Przedsięwzięcie C.1.1. Dokumentacja zabytków architektury XX wieku województwa mazowieckiego

- **Cel przedsięwzięcia:** Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji i dokumentacji dziedzictwa architektury po 1918 r. województwa mazowieckiego oraz wydanie publikacji na ten temat.

Opis przedsięwzięcia: Architektura międzywojenna i powojenna często jest traktowana z mniejszą uwagą i troską, niż architektura epok bardziej odległych w czasie. Ogromna część obiektów z tego okresu niszczeje i jest w stanie technicznym zagrażającym ich przetrwaniu. Wobec takiego stanu faktycznego istotne jest jak najszybsza dokumentacja i wydanie katalogu w formie publikacji, co przyczyni się do upowszechnienia świadomości o wartości omawianej architektury jako istotnej części dziedzictwa regionu.

- Program będzie miał formę zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, którego zadaniem będzie:
  - dokonanie kwerendy w dostępnych publikacjach, badaniach i pracach naukowych, celem zidentyfikowania możliwie pełnej listy obiektów architektury modernistycznej w województwie mazowieckim;

- przeprowadzenie badań terenowych, w ramach których powstanie dokumentacja fotograficzna i zostanie opracowana dokumentacja obiektów architektury XX wieku województwa mazowieckiego;
  - opracowanie i wydanie publikacji.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Program własny samorządu województwa, umowy z wykonawcami.
  - **Źródła finansowania:** Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Przedsięwzięcie C.1.2. Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa – kontynuacja

- **Cel przedsięwzięcia:** Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego.
- **Opis przedsięwzięcia:** W województwie mazowieckim znajduje się ponad 5 tysięcy zabytków architektury drewnianej. Prawie jedna czwarta z nich nie posiada zabezpieczenia przeciwpożarowego, co naraża je na niebezpieczeństwo zniszczenia. Pilne staje się sporządzenie dokumentacji tych zabytków, w tym – inwentaryzacji ich stylów. W zakres zadania wchodzi rozpoznanie zachowanego budownictwa sprzed 1945 r., nie tylko obiektów objętych aktualnie ochroną konserwatorską, zarówno na wsiach, jak i w miasteczkach i miastach.
- Program będzie miał formę zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, którego zadaniem będzie:
  - dokonanie kwerendy w dostępnych publikacjach, badaniach i pracach naukowych, celem wychycenia możliwie pełnej listy stylów zidentyfikowanych i opisanych dotychczas;
  - przeprowadzenie badań terenowych, w ramach których powstanie dokumentacja fotograficzna i zostanie opracowana pełna typologia stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego, w podziale na jego regiony kulturowe, wraz z dokumentacją przykładów.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Program własny samorządu województwa, umowy z wykonawcami.
- **Źródła finansowania:** Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Przedsięwzięcie C.1.3. Konkurs „Dom w krajobrazie” – kontynuacja

- **Cel przedsięwzięcia:** Celem programu jest stworzenie katalogu projektów architektonicznych współczesnej zabudowy dobrze zharmonizowanej z krajobrazem kulturowym poszczególnych regionów kulturowych województwa mazowieckiego.
- **Opis przedsięwzięcia:** Program będzie miał formę konkursu organizowanego w cyklu dwuletnim na opracowanie projektów domów jednorodzinnych.

Konkurs będzie organizowany co drugi rok, a w latach pomiędzy konkursami będzie wydawany katalog z materiałami konkursowymi z roku poprzedzającego. Projekty

obu kategorii będą w ten sposób nieodpłatnie udostępnione wszystkim zainteresowanym podmiotom, co zwiększa szansę, że elementy tradycyjnej zabudowy pojawią się w krajobrazie kulturowym Województwa.

- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Program własny samorządu województwa we współpracy z Oddziałem Warszawskim Stowarzyszenia Architektów Polskich (SARP).
- **Źródła finansowania:** Konkurs, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Przedsięwzięcie C.1.4. Nasza żywa tradycja – kontynuacja

- **Cel przedsięwzięcia:** Głównym celem programu jest ochrona i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego oraz rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji, będącego bazą zasobów tego dziedzictwa.
- **Opis przedsięwzięcia:** Program może mieć formę zróżnicowanego wsparcia zarówno dla inicjatyw już utrwalonych i powtarzanych cyklicznie, jak i dla inicjatyw nowo kreowanych. Towarzyszyć temu powinna rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji o kolejne opisy elementów dziedzictwa oraz ścieżki tematyczne.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.
- **Źródła finansowania:** Budżet samorządu województwa.

Cel strategiczny C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków

Przedsięwzięcie C.2.1. Tworzyć system promocji mazowieckiego dziedzictwa w serwisach internetowych

- **Cel przedsięwzięcia:** Skuteczna promocja mniej znanych elementów dziedzictwa w województwie mazowieckim w serwisach internetowych dzięki współpracy z podmiotami o utrwalonej renomie i potwierdzonej skuteczności promocyjnej.
- **Opis przedsięwzięcia:** Program polega na zawarciu umów o współpracy ze starannie dobranymi influencerami aktywnymi w mediach społecznościowych i serwisach internetowych, których utrwalona renoma i potwierdzona skuteczność promocyjna gwarantuje szansę skutecznej promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa mazowieckiego.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Umowy z wykonawcami.
- **Źródła finansowania:** Budżet samorządu województwa.

Przedsięwzięcie C.2.2. Mazowieckie konserwacje

- **Cel przedsięwzięcia:** Promocja zabytków dotowanych przez Samorząd Województwa.
- **Opis przedsięwzięcia:** Projekt zakłada organizację wydarzeń takich jak spacer i oprowadzania po wybranych zabytkach dotowanych przez samorząd województwa, skierowanych szczególnie do lokalnej społeczności.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Umowy z wykonawcami, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami.

- **Źródła finansowania:** Budżet samorządu województwa.

Przedsięwzięcie C.2.3. Mazowiecki System Informacji Przestrzennej – Zabytki

- **Cel przedsięwzięcia:** Stworzenie platformy zintegrowanego systemu informacji o zabytkach dla województwa mazowieckiego w ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej.
- **Opis przedsięwzięcia:** Powszechnie dostępna platforma ma gromadzić podstawowe dane o obiektach wpisanych do rejestru zabytków i znajdujących się w gminnych ewidencjach zabytków dla obszaru całego województwa mazowieckiego. Dany obiekt ma być możliwy do zidentyfikowania na mapie i opatrzony następującymi informacjami: nazwa, czas powstania, nr i data w rejestrze zabytków (jeśli obiekt jest w rejestrze), typ zabytku, stan zachowania, ewentualnie opis obiektu i karta adresowa obiektu. Dane będą pozyskiwane w różnych trybach i terminach od podmiotów prowadzących rejestry.
- **Formy realizacji przedsięwzięcia:** Współpraca z Departamentem Cyfryzacji, Geodezji i Kartografii UMWM, instytucjami administracji publicznej, NGO, umowy z wykonawcami.
- **Źródła finansowania:** Budżet samorządu województwa.

---

3. CZĘŚĆ ZARZĄDCZA

3.1. Wdrażanie Programu

Struktura zarządzania Programem

W skład struktury zarządzającej realizacją Programu wchodzi:

- Sejmik Województwa,
- Zarząd Województwa,
- Departament Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie.

Zadania poszczególnych podmiotów przy uruchamianiu Programu i jego wdrażaniu kształtują się następująco:

Sejmik Województwa

Sejmik uchwała Program, a następnie monitoruje jego wdrażanie i ocenia skuteczność realizacji Programu poprzez otrzymywane sprawozdania z postępów wdrażania POnZ co dwa lata zgodnie z Ustawą.

Zarząd Województwa

Zarząd Województwa podejmuje decyzje w sprawie realizacji poszczególnych przedsięwzięć przewidzianych w POnZWM. Zarząd realizuje Program przy pomocy Departamentu Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego, do którego kompetencji, zgodnie z regulaminem należy wdrażanie oraz realizowanie zadań wynikających z Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w tym:

- opracowywanie oraz aktualizowanie uchwały Sejmiku Województwa Mazowieckiego określającej zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach;
- opracowywanie i wdrażanie projektów dotyczących dziedzictwa materialnego i niematerialnego.

Zarząd odbiera także od Departamentu Kultury, Promocji i Turystyki co dwa lata sprawozdania z wdrażania Programu i przekazuje je Sejmikowi.

Departament Kultury, Promocji i Turystyki

Zgodnie z Regulaminem Organizacyjnym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie zadania z zakresu zabytków należą do kompetencji Departamentu

Kultury, Promocji i Turystyki. Departament koordynuje proces wdrażania Programu i odpowiada za jego postępy. Poszczególne przedsięwzięcia programu mogą być realizowane przez inne departamenty Urzędu Marszałkowskiego i inne jednostki organizacyjne Samorządu Województwa.

Inne struktury

Poszczególne przedsięwzięcia Programu mogą być też współrealizowane z podmiotami zewnętrznymi albo samodzielnie realizowane przez podmioty zewnętrzne, na przykład przez organizacje pozarządowe wyłonione w konkursach, na podstawie umów powierzenia lub wsparcia zadań albo przez instytucje kultury w trybie przyznania dotacji im celowej albo zlecenia zadania w jednym z trybów opisanych w Prawie zamówień publicznych. Podmioty takie także należą do struktur wdrażających Program.

Ponadto wdrażanie poszczególnych elementów Programu może wymagać powołania innych struktur (np. komisji konkursowych, grup roboczych, itp.). Struktury takie w razie potrzeby są powoływane na wniosek Dyrektora Departamentu, zarządzeniem Marszałka Województwa lub uchwałą Zarządu Województwa lub w inny sposób zgodny z procedurami obowiązującymi w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego w Warszawie.

Procesy zarządcze

Departament Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego przygotowuje do wdrożenia przedsięwzięcia zawarte w Programie oraz w razie potrzeby opracowuje projekty innych przedsięwzięć strategicznych realizujących przyjęte cele.

Zarząd Województwa może zlecić przeprowadzenie dodatkowych ekspertyz oceniających projekty przedsięwzięć.

Proces wdrażania Programu oraz poszczególnych jego celów strategicznych i przedsięwzięć będzie oparty na chronologicznie uporządkowanych cyklach działań, zawierających etapy programowania, konsultacji, wdrażania i ewaluacji.

Monitoring realizacji Programu

Przez monitoring rozumie się okresową obserwację efektów wdrażania Programu, w tym raportowanie postępów wdrażania. W przypadku niniejszego programu cykl raportowania jest dwuletni.

Realizacja Programu będzie monitorowana na poziomie poszczególnych przedsięwzięć. Raporty powinny mieć charakter produktowy: odnotowywać w odniesieniu do każdego działania, czy w danym okresie sprawozdawczym było ono realizowane zgodnie z Programem. Działania należy raportować zero-jedynkowo (zrealizowano – nie zrealizowano). Raport z realizacji Programu powinien mieć charakter opisowy. Zespół do spraw Programu opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim na lata 2022-2025:

1. Paweł Cukrowski – Dyrektor Departamentu Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie – przewodniczący zespołu;
2. Katarzyna Górską-Manczenko – Kierownik Wydziału ds. Tworzenia Przestrzeni Kulturowej i Turystycznej Departamentu Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie – wiceprzewodnicząca zespołu;
3. dr Elżbieta Kozubek – Dyrektor Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Warszawie – członkini zespołu;
4. Ewa Baranowska – Dyrektor Oddziału Terenowego Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Płocku – członkini zespołu;
5. prof. dr hab. Monika Jadzińska – Dziekan Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie – członkini zespołu;
6. dr hab. Gabriela Świtek – Kierownik Katedry Teorii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego – członkini zespołu;
7. dr inż. arch. Alicja Szmelter – pracownik Politechniki Warszawskiej – członkini zespołu;
8. dr Barbara Kalinowska – Wicedyrektor Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce – członkini zespołu;
9. Anna Dymek – pracownik Narodowego Instytutu Dziedzictwa – członkini zespołu;
10. Dominika Piluk – Inspektor w Wydziale ds. Tworzenia Przestrzeni Kulturowej i Turystycznej Departamentu Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie – sekretarz zespołu.

Ekspert opracowujący Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim na lata 2022 – 2025: Wojciech KŁOSOWSKI

Załącznikiem do niniejszego opracowania jest opracowanie: „Dziedzictwo kulturowe województwa mazowieckiego – zarys problematyki”.

Projekt sfinansowany ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego

